

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 9 (2006)

**DĖL VAIKŲ
SU NEGALIA TEISIŲ**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/9

2007 m. vasario 27 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS

Keturiasdešimt trečioji sesija

Ženeva, 2006 m. rugsėjo 11–29 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 9 (2006) DĖL VAIKŲ SU NEGALIA TEISIŲ

I. ĮVADAS

A. KAM REIKALINGAS BENDRASIS KOMENTARAS DĖL VAIKŲ SU NEGALIA?

1. Apskaičiuota, kad pasaulyje yra 500-650 milijonų žmonių su negalia, apie 10 % pasaulio gyventojų, iš kurių 150 milijonų yra vaikai. Daugiau nei 80 proc. gyvena besivystančiose šalyse, kur jiems nėra suteikiamos visos reikiamos paslaugos. Dauguma vaikų su negalia besivystančiose šalyse negali lankyti mokyklos ir yra visiškai neraštingi. Pripažįstama, kad daugelio negalios priežasčių, pavyzdžiui, karo, ligų ir skurdo, galima išvengti, taip pat galima užkirsti kelią ir (arba) sumažinti antrinį negalių poveikį, kuris dažniausiai atsiranda dėl ankstyvosios/savilaikės intervencijos trūkumo. Todėl reikėtų daugiau veikti, kad atsirastų reikiama politinė valia ir pasiryžimas išsiaiškinti ir praktiškai įgyvendinti efektyviausius veiksmus, skirtus užkirsti kelią negaliai, dalyvaujant visiems visuomenės sluoksniams.
2. Pastaruosius kelis dešimtmečius žmonėms su negalia apskritai, ir ypač vaikams, buvo skiriamas teigiamas dėmesys. Šio dėmesio priežastis iš dalies paaiškina tai, kad vis labiau girdimas neįgaliųjų ir jų atstovų iš nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų (NVO) balsas, o iš dalies – didėjantis dėmesys žmonėms su negalia žmogaus teisių sutartyse ir Jungtinių Tautų žmogaus teisių institucijose. Šios institucijos turi daug potencialo skatinti neįgaliųjų teises, tačiau iki šiol jis buvo nepakankamai išnaudojamas. 1989 m. lapkričio mėn. priimta Vaiko teisių konvencija (toliau – Konvencija) buvo pirmoji sutartis dėl žmogaus teisių, kurioje buvo konkrečiai nuoroda į negalią (2 straipsnis dėl nediskriminavimo) ir atskiras 23 straipsnis, skirtas vaikų su negalia teisėms ir poreikiams. Nuo Konvencijos įsigaliojimo (1990 m. rugsėjo 2 d.), Vaiko teisių komitetas (toliau – Komitetas) nuolat skyrė ypatingą dėmesį diskriminacijai negalios pagrindu¹, o kitos žmogaus teisių institucijos skyrė dėmesį diskriminacijai negalios pagrindu pagal „kitą statusą“ jų atitinkamų

¹ Žr. Wouter Vandenhoe, Non-Discrimination and Equality in the View of the UN Human Rights Treaty Bodies, p.170-172, Antwerpen/Oxford, Intersentia 2005.

Konvencijų nediskriminavimo straipsnių kontekste. 1994 m. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas paskelbė savo Bendrąjį Komentarą Nr. 5 Dėl žmonių su negalia ir 15 punkte nurodė, kad „Diskriminavimo dėl negalios padariniai yra ypač dideli švietimo, užimtumo, būsto, transporto, kultūrinio gyvenimo ir viešųjų vietų ir paslaugų prieinamumo srityse“. Specialusis pranešėjas neįgalumo klausimais Jungtinių Tautų socialinės plėtros komisijos pirmą kartą buvo paskirtas 1994 m. ir buvo įgaliotas stebėti Standartines taisykles dėl lygių galimybių asmenims su negalia, priimtas Generalinės Asamblėjos keturiasdešimt aštuntosios sesijos metu 1993 m. (A/RES/48/96, priedas) ir gerinti žmonių su negalia situaciją visame pasaulyje. 1997 m. spalio 6 d. Komitetas savo bendrąją diskusiją skyrė vaikams su negalia ir priėmė rekomendacijų rinkinį (CRC/C/66, 310-339 punktai), kuriame numatė galimybę parengti bendrąjį komentarą dėl vaikų su negalia.

Komitetas pažymi vertingą Ad-Hoc komiteto dėl išsamios ir integralios tarptautinės konvencijos dėl asmenų su negalia teisių ir orumo apsaugos ir skatinimo darbą, taip pat pažymi, kad šis komitetas savo aštuntosios sesijos, vykusios 2006 m. rugpjūčio 25 d. Niujorke, metu priėmė Konvencijos dėl asmenų su negalia teisių projektą, kuris bus pateiktas Generalinei asamblėjai jos šešiasdešimt pirmosios sesijos metu (A/AC.265/2006/4, II priedas).

3. Komitetas, peržiūrėdamas valstybių dalyvių ataskaitas, sukaupė daugybę informacijos apie vaikų su negalia padėtį visame pasaulyje ir nustatė, kad didžiojoje daugumoje šalių turi būti pateiktos tam tikros rekomendacijos, kaip spręsti vaikų su negalia situaciją. Nustatytos ir spręstinos problemos varijavo nuo neįtraukimo į sprendimų priėmimo procesą iki sunkios diskriminacijos ir vaikų su negalia žudymo. Skurdui esant ir negalios priežastimi ir pasekme, Komitetas ne kartą pabrėžė, kad vaikai su negalia ir jų šeimos turi teisę į tinkamą gyvenimo lygį, įskaitant tinkamą maistą, drabužius ir būstą, ir į nuolatinį jų gyvenimo sąlygų gerinimą. Vaikų su negalia, gyvenančių skurde, klausimą reikėtų spręsti skiriant atitinkamas biudžeto lėšas ir užtikrinant, kad vaikai su negalia galėtų naudotis socialinės apsaugos ir skurdo mažinimo programomis.
4. Komitetas pažymėjo, kad į Konvencijos 23 straipsnį nebuvo įtrauktos nei vienos valstybės dalyvės išlygos ar deklaracijos.
5. Komitetas taip pat pažymi, kad vaikai su negalia vis dar patiria rimtų sunkumų ir susiduria su kliūtimis visapusiškai pasinaudoti Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis. Komitetas pabrėžia, kad kliūtis nėra pati negalia, o labiau socialinių, kultūrinių, požiūrio ir fizinių kliūčių, su kuriomis vaikai su negalia susiduria kasdieniame gyvenime, derinys. Taigi strategija jų teisėms skatinti yra imtis būtinų veiksmų, siekiant pašalinti šias kliūtis. Pripažindamas Konvencijos 2 ir 23 straipsnių svarbą, Komitetas pažymi, kad Konvencijos įgyvendinimas vaikų su negalia klausimais neturėtų apsiriboti šiais straipsniais.
6. Dabartinis bendrasis komentaras skirtas suteikti gaires ir pagalbą valstybėms dalyvėms stengiantis visapusiškai, apimant visas Konvencijos nuostatas įgyvendinti vaikų su negalia teises. Taigi Komitetas pirmiausia pateiks tam tikras pastabas, tiesiogiai susijusias su 2 ir 23 straipsniais, tuomet jis išaiškins būtinybę skirti ypatingą dėmesį ir aiškiai įtraukti vaikus su negalia bendrųjų konvencijos įgyvendinimo priemonių rėmuose. Po šių pastabų bus pateikti komentarai dėl skirtingų Konvencijos straipsnių reikšmės ir įgyvendinimo (suskirstyta pagal Komiteto praktiką) vaikams su negalia.

B. APIBRĖŽIMAS

7. Vadovaujantis Konvencijos dėl asmenų su negalia teisių projekto 1 straipsnio 2 daliimi, „Prie neįgalųjų priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis“ (A/AC.265/2006/4, II priedas)

II. PAGRINDINĖS NUOSTATOS DĖL VAIKŲ SU NEGALIA (2 IR 23 STR.)

A. 2 STRAIPSNIS

8. 2 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės dalyvės užtikrintų, jog visi jų jurisdikcijai priklausantys vaikai galėtų naudotis visomis Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis be jokios diskriminacijos. Ši pareiga reikalauja, kad valstybės dalyvės imtųsi tinkamų priemonių užkirsti kelią bet kokiai diskriminacijai, įskaitant diskriminaciją dėl negalios. Šis aiškus negalios, kaip draudžiamo diskriminacijos pagrindo, paminėjimas 2 straipsnyje yra išskirtinis ir gali būti paaiškintas tuo, kad vaikai su negalia priklauso vienai iš labiausiai pažeidžiamų vaikų grupių. Daugeliu atvejų daugialypės diskriminacijos formos yra grindžiamos veiksnių deriniu, t.y. vietinės mergaitės su negalia, neįgalūs vaikai, gyvenantys kaimo vietovėse ir t.t., padidinančiu tam tikrų grupių pažeidžiamumą. Todėl manyta, kad nediskriminavimo straipsnyje būtina aiškiai paminėti negalią. Diskriminacija pasireiškia – dažnai *de facto* – įvairiais vaikų su negalia gyvenimo ir vystymosi aspektais. Pavyzdžiui, socialinė diskriminacija ir stigmatizavimas lemia jų marginalizaciją ir atskirtį, ir netgi gali kelti grėsmę jų išgyvenimui ir vystymuisi, jei tai susiję su fiziniu ar psichologiniu smurtu prieš vaikus su negalia. Diskriminacija paslaugų teikimo srityje pašalina juos iš švietimo sistemos ir neleidžia jiems naudotis kokybiškomis sveikatos ir socialinėmis paslaugomis. Tinkamo išsilavinimo ir profesinio mokymo trūkumas juos diskriminuoja, nes atima iš jų darbo ateityje galimybes. Socialinė stigma, baimės, pernelyg didelė apsauga, neigiamas požiūris, klaidingi įsitikinimai ir vyraujančios išankstinės nuostatos dėl vaikų su negalia išlieka stiprūs daugelyje bendruomenių ir lemia vaikų su negalia marginalizaciją ir atskirtį. Komitetas detalizuoja šiuos aspektus toliau pateiktuose punktuose.
9. Apskritai, valstybės dalyvės, siekdamos užkirsti kelią ir panaikinti bet kokią vaikų su negalia diskriminaciją, turėtų imtis šių priemonių:
 - (a) aiškiai įvardyti negalią kaip draudžiamą diskriminacijos pagrindą konstitucinėse nuostatose ir (arba) įtraukti konkretų diskriminacijos dėl negalios draudimą į antidiskriminacinius įstatymus ar teisės normas.
 - (b) numatyti veiksmingas teisių gynimo priemones, kai pažeidžiamos vaikų su negalia teisės, ir užtikrinti, kad šios priemonės būtų lengvai prieinamos neįgaliesiems vaikams ir jų tėvams ir (arba) kitiems vaikų globojantiems asmenims.
 - (c) vykdyti informuotumo didinimo ir švietimo kampanijas, skirtas plačiajai visuomenei ir konkrečioms specialistų grupėms, siekiant užkirsti kelią ir panaikinti *de facto* vaikų su negalia diskriminaciją.

10. Mergaitės su negalia dažnai yra labiau pažeidžiamos dėl diskriminacijos lyties pagrindu. Atsižvelgiant į tai, valstybės dalyvės raginamos atkreipti ypatingą dėmesį į mergaičių su negalia situaciją ir imtis būtinų priemonių, o kai reikia, papildomų priemonių, siekiant užtikrinti, kad jos būtų tinkamai apsaugotos, galėtų naudotis visomis paslaugomis ir būtų visapusiškai įtrauktos į visuomenę.

B. 23 STRAIPSNIS

11. 23 straipsnio 1 dalis turėtų būti laikoma pagrindiniu principu, susijusiu su Konvencijos įgyvendinimu vaikams su negalia: gyventi pilnavertį ir prideramą gyvenimą sąlygomis, kurios garantuotų orumą, ugdytų pasitikėjimą savimi ir leistų aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje. Valstybių dalyvių taikomos priemonės, susijusios su vaikų su negalia teisių įgyvendinimu, turėtų būti nukreiptos į šį tikslą. Pagrindinė šios dalies žinutė yra ta, kad vaikai su negalia turėtų būti įtraukti į visuomenę. Priemonėmis, kurių imamasi įgyvendinant konvencijoje numatytas vaikų su negalia teises, pavyzdžiui, švietimo ir sveikatos srityse, turėtų būti aiškiai siekiama kuo labiau įtraukti šiuos vaikus į visuomenę.
12. Vadovaujantis 23 straipsnio 2 dalimi valstybės dalyvės pripažįsta vaiko su negalia teisę į specialią globą ir skatina bei užtikrina paramos teikimą tokiam vaikui ir asmenims, atsakingiems už jo ar jos priežiūrą. Pagalba turi atitikti vaiko būklę ir aplinkybes, kurioms esant tėvai ar kiti asmenys rūpinasi vaiku. 23 straipsnio 3 dalyje pateikiamos papildomos taisyklės, susijusios su konkrečių priemonių sąnaudomis ir patikslinimu, ko tokia pagalba reikėtų stengtis pasiekti.
13. Siekiant atitikti 23 straipsnio reikalavimus, būtina, kad valstybės dalyvės parengtų ir veiksmingai įgyvendintų išsamią politiką, taikydamos veiksmų planą, kuris būtų skirtas ne tik visiškam Konvencijoje įtvirtintų teisių įgyvendinimui be diskriminacijos, bet taip pat užtikrintų, kad vaikas su negalia ir jo ar jos tėvai ir (arba) kiti vaiką prižiūrintys asmenys gautų specialią globą ir paramą, kurią jiems užtikrina Konvencija.
14. Atsižvelgdamas į 23 straipsnio 2 ir 3 dalių ypatumus, Komitetas teikia šias pastabas:
- Specialioji globa ir parama priklauso nuo turimų išteklių ir, kai tik įmanoma, yra nemokama. Komitetas primygtinai ragina valstybes dalyves prioritetizuoti vaikų su negalia specialią globą ir paramą, taip pat skirti didžiausius įmanomus išteklius diskriminacijos prieš vaikus su negalia panaikinimui ir jų maksimaliam įtraukimui į visuomenę.
 - Globa ir parama turi būti skirtos užtikrinti, kad vaikai su negalia galėtų gauti išsilavinimą, profesinį rengimą, sveikatos priežiūros paslaugas, sveikatos atstatymo paslaugas, pasirengimą darbinei veiklai ir poilsio galimybes. Komitetas, nagrinėdamas konkrečius Konvencijos straipsnius, išsamiai paaiškins priemones, kurių reikia šiam tikslui pasiekti.
15. Remdamasis 23 straipsnio 4 dalimi, Komitetas pažymi, kad tarptautinis keitimasis informacija tarp valstybių dalyvių prevencijos ir gydymo srityse yra gana ribotas. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms imtis veiksmingų ir tam tikrais atvejais tikslinių priemonių, skirtų informavimo skatinimui, kaip numatyta 23 straipsnio 4 dalyje, kad valstybėms dalyvėms būtų suteikta galimybė pagerinti savo gebėjimus ir įgūdžius vaikų negalios prevencijos ir gydymo srityse.

16. Dažnai neaišku, kaip ir koku mastu atsižvelgiama į besivystančių šalių poreikius, kaip to reikalaujama 23 straipsnio 4 dalyje. Komitetas primygtinai rekomenduoja valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad dvišalės ar daugiašalės paramos vystymuisi rėmuose, ypatingas dėmesys būtų skiriamas vaikams su negalia ir jų išgyvenimui bei vystymuisi pagal Konvencijos nuostatas, pavyzdžiui, rengiant ir įgyvendinant specialias programas, skirtas jų įtraukimui į visuomenę, ir šiam tikslui paskirstant tam skirtas lėšas. Valstybės dalyvės kviečiamos teikti informaciją savo ataskaitose Komitetui apie tokio tarptautinio bendradarbiavimo veiklas ir rezultatus.

III. BENDROSIOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS (4, 42 IR 44 (6) STRAIPSNIAI)²

A. TEISĖS AKTAI

17. Be teisinių priemonių, rekomenduotų atsižvelgiant į nediskriminavimą (žr. 9 punktą), Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms visapusiškai peržiūrėti visus nacionalinius įstatymus ir susijusius teisės aktus, siekiant užtikrinti, kad visos Konvencijos nuostatos būtų taikomos visiems vaikams, įskaitant ir vaikus su negalia, kurie, jei reikia, turėtų būti aiškiai paminėti. Nacionaliniuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose turėtų būti aiškios ir tikslios nuostatos vaikų su negalia specifinių teisių, ypač įtvirtintų Konvencijos 23 straipsnyje, apsaugai ir įgyvendinimui.

B. NACIONALINIAI VEIKSMŲ PLANAI IR POLITIKOS

18. Nacionalinio veiksmų plano, apimančio visas Konvencijos nuostatas, poreikis yra pripažintas faktas ir rekomendacija, kurią Komitetas dažnai teikė valstybėms dalyvėms. Veiksmų planai turėtų būti išsamūs, apimantys vaikams su negalia skirtus planus ir strategijas, ir turėti numatytus išmatuojamus rezultatus. Konvencijos dėl asmenų su negalia teisių projekto 4 straipsnio 1 dalies c punktas pabrėžia šio aspekto įtraukimo svarbą, nurodydamas, kad valstybės dalyvės įsipareigoja „atsižvelgti į asmenų su negalia žmogaus teisių apsaugą ir jų skatinimą visose politikose ir programose“(A/AC.265/2006/4, II priedas). Taip pat būtina, kad visos programos būtų deramai aprūpintos finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais ir turėtų integruotus stebėsenos mechanizmus, pavyzdžiui, rodiklius, leidžiančius tiksliai įvertinti rezultatus. Kitas veiksnys, kurio negalima pamiršti, yra visų vaikų su negalia įtraukimas į politikas ir programas. Kai kurios valstybės dalyvės inicijavo puikių programų, tačiau į neištraukė visų vaikų su negalia.

² Šiame Bendrajame komentare Komitetas koncentruojasi į tai, kad reikia atkreipti ypatingą dėmesį į vaikus su negalia, bendrųjų priemonių kontekste. Išsamesnis šių priemonių turinio ir svarbos paaiškinimas pateikiamas Komiteto Bendrajame komentare Nr. 5 (2003 m.) Dėl Bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių.

C. DUOMENYS IR STATISTIKA

19. Siekiant įvykdyti savo įsipareigojimus, valstybėms dalyvėms būtina sukurti ir vystyti mechanizmus rinkti duomenims, kurie yra tikslūs, standartizuoti, gali būti išskaidyti bei kurie atspindi tikrąją vaikų su negalia situaciją. Šio klausimo svarba dažnai pamirštama ir nevertinama kaip prioritetas, nepaisant to, kad tai turi įtakos ne tik priemonėms, kurių reikia imtis prevencijos tikslais, bet ir labai vertingų išteklių, reikalingų programoms finansuoti, paskirstymui. Vienas iš pagrindinių iššūkių renkant tikslius statistinius duomenis yra visuotinai pripažinto, aiškaus negalių apibrėžimo trūkumas. Valstybės dalyvės skatinamos numatyti tinkamą apibrėžimą, kuris užtikrintų visų vaikų su negalia įtrauktį, kad vaikai su negalia galėtų pasinaudoti specialia apsauga ir jiems parengtomis programomis. Dažnai reikalingos papildomos pastangos surinkti duomenims apie vaikus su negalia, nes dažnai jie yra slepiami tėvų ar kitų asmenų, kurie rūpinasi vaiku.

D. BIUDŽETAS

20. Biudžeto paskirstymas: atsižvelgiant į 4 straipsnį „...valstybės dalyvės panaudoja kiek įmanoma daugiau savo turimų išteklių...“. Nors Konvencijoje nėra konkrečios rekomendacijos dėl tinkamiausio valstybės biudžeto procento, kuris turėtų būti skirtas paslaugoms ir programoms vaikams, reikalaujama, kad vaikai būtų prioritetas. Šios teisės įgyvendinimas Komitetui kėlė rūpestį, nes daugelis valstybių dalyvių ne tik neskiria pakankamai išteklių, bet ir kelių metų bėgyje sumažino vaikams skirtą biudžetą. Ši tendencija sukelia daug rimtų pasekmių, ypač vaikams su negalia, kurie prioritetų sąrašuose būna gana žemai, arba visai ten neatsiduria. Pavyzdžiui, jei valstybė dalyvė nesugeba skirti pakankamai lėšų, kad užtikrintų privalomą ir nemokamą kokybišką švietimą visiems vaikams, mažai tikėtina, kad bus skirta lėšų vaikų su negalia mokytojams rengti arba teikti reikalingą mokymo pagalbą ar transporto paslaugas. Dabar paslaugų decentralizavimas ir privatizavimas yra ekonominių reformų priemonės. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad valstybėms dalyvėms tenka galutinė atsakomybė prižiūrėti, kad pakankamai lėšų būtų skiriama vaikams su negalia, kartu laikantis griežtų paslaugų teikimo gairių. Vaikams su negalia turėtų būti skiriama pakankamai išteklių – ir skiriama užtikrinant, kad jie nebūtų naudojami kitais tikslais – kad būtų patenkinti visi jų poreikiai, įskaitant programas, skirtas mokyti specialistus, dirbančius su vaikais su negalia, pvz., mokytojus, fizioterapeutus ir politikos formuotojus; švietimo kampanijas; finansinę paramą šeimoms; pajamų išlaikymą; socialinę apsaugą; pagalbinius įrenginius; ir susijusias paslaugas. Be to, turi būti užtikrintas finansavimas kitoms programoms, skirtoms vaikų su negalia įtraukimui į bendrojo lavinimo mokyklas, *inter alia* renovuojant mokyklas, kad jos būtų fiziškai prieinamos vaikams su negalia.

E. KOORDINACINIS MECHANIZMAS: „KOORDINACINIS CENTRAS NEĮGALIESIEMS“

21. Paslaugas vaikams su negalia dažnai teikia įvairios vyriausybės ir nevyriausybės institucijos ir neretai pasitaiko, kad šios paslaugos yra fragmentiškos ir nekoordinuotos, o to pasekmė – funkcijų persidengimas ir spragos nuostatose. Todėl yra būtina sukurti tinkamą koordinacinį mechanizmą. Ši institucija turėtų būti multisektorinė, apimanti visas viešąsias bei privačias organizacijas. Jai turėtų būti suteikti įgaliojimai ir aukščiausio Vyriausybės lygmens

parama, kad ji galėtų veikti visu pajėgumu. Vaikų su negalia koordinacinė institucija, veikianči kaip platesnės vaiko teisių koordinacinės sistemos arba nacionalinės asmenų su negalia koordinacinės sistemos dalis, turėtų galimybę veikti jau sukurtoje sistemoje, su sąlyga, kad ši sistema tinkamai funkcionuoja ir gali skirti reikiamų finansinių ir žmogiškųjų išteklių. Kita vertus, atskira koordinacinė sistema galėtų padėti sutelkti dėmesį į vaikus su negalia.

F. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS IR TECHNINĖ PAGALBA

22. Siekiant, kad informacija tarp valstybių dalyvių būtų laisvai prieinama ir būtų ugdoma dalijimosi žiniomis, susijusiomis, *inter alia*, su vaikų su negalia valdymu ir reabilitacija, atmosfera, valstybės dalyvės turėtų pripažinti tarptautinio bendradarbiavimo ir techninės pagalbos svarbą. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas besivystančioms šalims, kurioms reikia pagalbos kuriant ir/arba finansuojant programas, kuriomis siekiama apsaugoti ir skatinti vaikų su negalia teises. Šios šalys patiria vis daugiau sunkumų sutelkti reikiamus išteklius, kad būtų patenkinti neatidėliotini asmenų su negalia poreikiai ir joms reikia skubios pagalbos neįgalumo prevencijai, paslaugų teikimui ir reabilitacijai bei galimybių suvienodinimui. Tačiau siekiant patenkinti šiuos didėjančius poreikius, tarptautinė bendruomenė turėtų ieškoti naujų būdų ir priemonių lėšų rinkimui, įskaitant žymų išteklių padidinimą, ir imtis reikiamų tolesnių priemonių, skirtų išteklių mobilizavimui. Todėl taip pat reikėtų skatinti savanoriškus vyriausybių įnašus, didinti regioninę ir dvišalę pagalbą bei įnašus iš privačių šaltinių. UNICEF ir Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) atliko svarbų vaidmenį padėdami besivystančioms šalims sukurti ir įgyvendinti specialias vaikų su negalia programas. Keitimosi žiniomis procesas taip pat yra vertingas, dalijantis atnaujintomis medicinos žiniomis ir gerosios praktikos pavyzdžiais, tokiais kaip ankstyvas nustatymas, bendruomenės požiūris į ankstyvąją intervenciją, parama šeimoms, bei bendrų problemų sprendimo būdais.
23. Šalys, kuriose vyko ar šiuo metu vyksta vidaus ar užsienio konfliktai, kurių metu naudojamos sausumos minos, susiduria su ypatingais iššūkiais. Valstybės dalyvės dažnai neturi planų, kur buvo įrengtos sausumos minos ir nesuveikę sprogmenys, o išminavimo išlaidos yra labai didelės. Komitetas pabrėžia tarptautinio bendradarbiavimo svarbą pagal 1997 m. Konvenciją dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo, kad būtų išvengta traumų ir mirčių, kurias sukelia tose vietose likusios sausumos minos ar nesuveikę sprogmenys. Šiuo atžvilgiu Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms glaudžiai bendradarbiauti siekiant visiškai pašalinti visas sausumos minas ir nesuveikusius sprogmenis ginkluotų konfliktų ir (arba) ankstesnių ginkluotų konfliktų zonose.

G. NEPRIKLAUSOMA STEBĖSENA

24. Tiek Konvencijoje, tiek Standartinėse taisyklėse dėl žmonių su negalia galimybių lygybės pripažįstama, kad svarbu sukurti tinkamą stebėsenos sistemą³. Komitetas labai dažnai nurodė

³ Taip pat žr. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrąjį komentarą Nr. 5 (1994) dėl asmenų su negalia.

„Paryžiaus principus“ (A/RES/48/134) kaip gaires, kurių turi laikytis nacionalinės žmogaus teisių institucijos (žr. Komiteto Bendrąjį komentarą Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens, skatinant ir saugant vaiko teises). Nacionalinės žmogaus teisių institucijos gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, Ombudsmenas ar Komisaras, jų veiklos sritis gali būti plati, ar konkreti. Tačiau kad ir koks būtų mechanizmas, jis turi būti:

- (a) Nepriklausomas ir turintis pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių;
- (b) Gerai žinomas vaikams su negalia ir jų globėjams;
- (c) Pasiekiamas ne tik fizine prasme, bet ir sudarantis galimybes vaikams su negalia lengvai ir konfidencialiai nusiųsti savo skundus ar klausimus; ir
- (d) Jis turi turėti atinkamus teisinius įgaliojimus priimti, iširti ir spręsti vaikų su negalia skundus, susijusius tiek su jų vaikyste, tiek jų negalia.

H. PILIETINĖ VISUOMENĖ

25. Nors rūpinimasis vaikais su negalia yra valstybės pareiga, NVO dažnai imasi šių atsakomybių be tinkamos paramos, finansavimo ar pripažinimo iš vyriausybių. Todėl valstybės dalyvės yra skatinamos remti ir bendradarbiauti su NVO, kad jos galėtų dalyvauti teikiant paslaugas vaikams su negalia, ir užtikrinti, kad jos veiktų laikydamosi Konvencijos nuostatų ir principų. Šiame kontekste Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į 2002 m. rugsėjo 20 d. įvykusios bendrosios diskusijos dėl privataus sektoriaus kaip paslaugų teikėjo metu priimtas rekomendacijas (CRC/C/121, 630-653 punktai).

I. ŽINIŲ SKLAIDA IR SPECIALIŲ RENGIMAS

26. Žinios apie Konvenciją ir jos konkrečias nuostatas, skirtas vaikams su negalia, yra reikalinga ir galinga priemonė, užtikrinanti šių teisių įgyvendinimą. Valstybės dalyvės skatinamos skleisti žinią, be kita ko, vykdant sistemingas sąmoningumo ugdymo kampanijas, rengiant tinkamą medžiagą, pvz. Konvencijos versiją, pritaikytą vaikams, spausdintą ir Brailio raštu, bei pasitelkiant žiniasklaidą teigiamo požiūrio į vaikus su negalia skatinimui.
27. Kalbant apie specialistus, dirbančius su ir dėl vaikų su negalia, mokymo programose kaip būtina sąlygą kvalifikacijai turi būti numatytas tikslingas ir kryptingas švietimas vaikų su negalia teisių klausimais. Specialistų sąvoka apima, bet neapsiriboja, politiką formuojančiais asmenimis, teisėjais, teisininkais, teisėsaugos pareigūnais, pedagogais, sveikatos priežiūros darbuotojais, socialiniais darbuotojais ir žiniasklaidos darbuotojais bei kt.

IV. BENDRIEJI PRINCIPAI

2 straipsnis – Nediskriminavimas

28. Žr. Komentaro 8 – 10 punktus.

3 straipsnis – Geriausi vaiko interesai

29. „Imantis bet kokių vaikų liečiančių veikslių ... svarbiausia – vaiko interesai“. Plačiu šio straipsnio pobūdžiu siekiama apimti visus vaikų priežiūros ir apsaugos aspektus visose aplinkose. Jame kalbama apie teisės aktų leidėjus, kuriems patikėta sukurti teisinę sistemą, skirtą vaikų su negalia teisių apsaugai, taip pat sprendimų priėmimo procesus, susijusius su vaikais su negalia. 3 straipsnis turėtų būti pagrindas rengiant programas ir politikas, į jį turėtų būti deramai atsižvelgta teikiant kiekvieną paslaugą vaikams su negalia ir imantis kitų juos liečiančių veikslių.
30. Geriausi vaiko interesai yra ypač svarbūs institucijose ir kitose įstaigose, kurios teikia paslaugas vaikams su negalia, kadangi yra tikimasi, jog jos atitiks standartus bei taisykles ir kad jų didžiausias dėmesys bus skiriamas pagrindiniams kriterijams – vaikų saugumui, apsaugai ir priežiūrai; šie kriterijai turi nusverti bet kuriuos kitus bet kokiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, skirstant biudžetus.

6 straipsnis – Teisė gyventi, išgyventi ir vystytis

31. Prigimtinė teisė gyventi, išgyventi ir vystytis yra teisė, kuri garantuoja ypatingą dėmesį vaikams su negalia. Daugelyje pasaulio šalių vaikų su negalia atžvilgiu taikomos įvairios praktikos, visiškai ar iš dalies diskredituojančios šią teisę. Be to, kad šie vaikai yra labiau pažeidžiami vaikystėje, kai kurios kultūros laiko bet kokią negalią turintį vaiką blogu pranašu, kuris gali „juodinti šeimos kilmę“, todėl tam tikras paskirtas bendruomenės narys sistemingai žudo vaikus su negalia. Už šiuos nusikaltimus dažniausiai nėra baudžiama, arba kaltininkai gauna lengvesnes bausmes. Valstybės dalyvės raginamos imtis visų priemonių, kurios yra reikalingos nutraukti tokią praktiką, įskaitant visuomenės informavimo didinimą, atitinkamų teisės aktų priėmimą bei įstatymų, įtvirtinančių atitinkamas bausmes visiems, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai pažeidžia vaikų su negalia teisę į gyvenimą, išgyvenimą ir vystymąsi, vykdymą.

12 straipsnis – Pagarba vaiko pažiūroms

32. Dažnai suaugusieji, su negalia ar be jos, formuoja politikas ir priima sprendimus, susijusius su vaikais su negalia, o patys vaikai nėra įtraukiami į šiuos procesus. Labai svarbu, kad vaikai su negalia būtų išklaustyti visuose su jais susijusiuose procesuose ir kad jų pažiūros būtų gerbiamos, atsižvelgiant į jų besivystančius gebėjimus. Kad šio principo būtų laikomasi, vaikai turėtų būti atstovaujami įvairiose institucijose, pavyzdžiui, parlamente, komitetuose ir forumuose, kuriuose jie gali išreikšti savo pažiūras ir dalyvauti priimančiais sprendimus, kurie daro poveikį jiems, kaip vaikams apskritai, ir kaip vaikams su negalia. Vaikų įtraukimas į tokius procesus ne tik užtikrina, kad politikos yra nukreiptos į jų poreikius ir norus, bet ir veikia kaip veiksminga integracijos priemonė, nes užtikrina, kad sprendimų priėmimo procesas yra dalyvaujamas. Vaikams turėtų būti suteiktos reikiamos komunikacijos priemonės, palengvinančios jų pažiūrų išreiškimą. Be to, valstybės dalyvės turėtų remti šeimų ir specialistų mokymus, kaip skatinti ir gerbti besivystančius vaikų gebėjimus priiimti vis didesnę atsakomybę už sprendimų priėmimą jų pačių gyvenime.
33. Vaikams su negalia dažnai reikalingos specialios sveikatos ir švietimo paslaugos, kurios leistų jiems visapusiškai išnaudoti savo potencialą, tai bus aptariama vėlesniuose punktuose. Tačiau reikėtų pažymėti, kad į dvasinį, emocinį ir kultūrinį vystymąsi bei vaikų su negalia gerovę labai dažnai žiūrima pro pirštus. Jų dalyvavimas renginiuose ir veiklose, skirtose šiems esminiams bet kurio vaiko gyvenimo aspektams, yra minimalus arba jo

nėra visiškai. Be to, kai jie yra kviečiami dalyvauti, dažnai yra apsiribojama veikla, specialiai sukurta ir skirta vaikams su negalia. Tokia praktika tik dar labiau skatina vaikų su negalia marginalizaciją ir padidina jų atskirties jausmą. Programos ir priemonės, skirtos vaiko kultūriniam vystymuisi ir dvasinei gerovei, tenkinti tiek vaikų su negalia, tiek be jos, poreikius, turėtų būti integruotos ir grindžiamos dalyvavimu.

V. PILIETINĖS TEISĖS IR LAISVĖS (7, 8, 13-17, IR 37 A STRAIPSNIAI)

34. Teisė į vardą ir tautybę, tapatybės išsaugojimą, saviraiškos laisvė, minties, sąžinės ir religijos laisvė, asociacijų ir taikių susirinkimų laisvė, teisė į privatumą ir teisė nepatirti kanikinimo ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmės ar neteisėto laisvės atėmimo yra visuotinės piliečių teisės ir laisvės, kurios turi būti gerbiamos, saugomos ir užtikrinamos visiems, įskaitant vaikus su negalia. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas toms sritims, kuriose yra didesnė tikimybė, kad bus pažeistos vaikų su negalia teisės arba kuriose yra reikalingos specialios programos jų apsaugai.

A. GIMIMO REGISTRAVIMAS

35. Vaikai su negalia yra ypatingai pažeidžiami jų gimimo neregistravimo klausimu. Be įregistruoto gimimo jie nėra pripažįstami įstatymų ir tampa nematomi vyriausybės statistikoje. Gimimo neįregistravimas turi rimtų pasekmių jų žmogaus teisių įgyvendinimui, įskaitant pilietybės, taip pat galimybės naudotis socialinėmis, sveikatos bei švietimo paslaugomis neturėjimą. Vaikams su negalia, kurių gimimas nėra registruotas, kyla didesnė rizika būti apleistiems, patekti į institucijas ar net mirti.
36. Atsižvelgdamas į Konvencijos 7 straipsnį, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms patvirtinti visas reikiamas priemones, kad būtų užtikrinta vaikų su negalia registracija gimstant. Tokios priemonės turėtų apimti veiksmingos gimimo registracijos sistemos kūrimą ir įgyvendinimą, registracijos mokesčių atsisakymą, mobilių registracijos biurų įkūrimą ir registravimo vienetų sukūrimą mokyklose dar neįregistruotiems vaikams. Atsižvelgiant į tai, valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad 7 straipsnio nuostatos būtų visiškai įgyvendintos laikantis nediskriminavimo principo (2 straipsnis) ir geriausių vaiko interesų (3 straipsnis).

B. PRIEIGA PRIE TINKAMOS INFORMACIJOS IR ŽINIASKLAIDOS

37. Prieiga prie informacijos ir komunikacijos priemonių, įskaitant informacines ir ryšių technologijas bei sistemas, leidžia vaikams su negalia gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse. Vaikai su negalia ir jų globėjai turi turėti prieigą prie informacijos apie savo negalią, kad jie galėtų būti tinkamai apsišvietę savo negalios klausimais, įskaitant jos priežastis, valdymą ir prognozes. Šios žinios yra itin vertingos, nes ne tik leidžia jiems prisitaikyti ir geriau gyventi su turima negalia, bet ir leidžia jiems labiau įsitraukti į priimti informuotus sprendimus dėl savo pačių priežiūros. Vaikai su negalia taip pat turėtų būti aprūpinti tinkamomis technologijomis ir kitomis paslaugomis

ir (arba) kalbomis, pvz. Brailio raštu ir gestų kalba, kurie leistų jiems turėti prieigą prie visų formų žiniasklaidos, įskaitant televiziją, radiją ir spausdintą medžiagą, taip pat naujas informacines ir ryšių technologijas bei sistemas, tokias kaip internetas

38. Kita vertus, valstybės dalyvės privalo apsaugoti visus vaikus, įskaitant vaikus su negalia, nuo žalingos informacijos, ypač pornografinės medžiagos ir medžiagos, skatinančios ksenofobiją ar bet kokią kitą diskriminaciją ir galinčios potencialiai sustiprinti išankstinės nuostatos.

C. VIEŠOJO TRANSPORTO IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS

39. Viešojo transporto ir kitų objektų, įskaitant valdžios institucijų pastatus, prekybos ir laisvalaikio erdves, fizinis neprieinamumas, yra pagrindinis veiksnys marginalizuojantis ir atskiriantis vaikus su negalia ir smarkiai trukdantis jų prieigą prie paslaugų, įskaitant sveikatos ir švietimo. Nors ši nuostata dažniausiai yra realizuota išsivysčiusiose šalyse, besivystančiose šalyse tam nėra skiriama dėmesio. Visos valstybės dalyvės raginamos kurti tinkamas politikas ir procedūras, kad viešasis transportas būtų saugus, lengvai prieinamas vaikams su negalia, ir, jei įmanoma, nemokamas, atsižvelgiant į tėvų ar kitų asmenų, kurie rūpinasi vaiku, finansinius išteklius.
40. Visi nauji viešosios paskirties pastatai turėtų atitikti tarptautines specifikacijas dėl prieinamumo asmenims su negalia, o esamiems viešosios paskirties pastatams, įskaitant mokyklas, sveikatos priežiūros įstaigas, vyriausybinius pastatus, prekybos zonas, reikėtų atlikti pakeitimus, kad jie būtų kiek įmanoma geriau prieinami.

VI. ŠEIMOS APLINKA IR ALTERNATYVI GLOBA (5, 18 (1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (4), IR 39 STRAIPSNIAI)

A. PAGALBA ŠEIMAI IR TĖVŲ ATSAKOMYBĖS

41. Vaikais su negalia yra labiausiai rūpinamasi ir jie yra geriausiai ugdomi jų šeimos aplinkoje, jei šeima yra visais aspektais tinkamai aprūpinta. Tokia pagalba šeimoms apima tėvų ir brolių bei seserų švietimą ne tik apie negalią ir jos priežastis, bet ir apie kiekvieno vaiko unikalius fizinius ir psichologinius poreikius; psichologinę pagalbą, jautriai reaguojant į stresą ir sunkumus, kylančius vaikams su negalia auginančioms šeimoms; bendrą šeimos mokymą kalbų, pavyzdžiui, gestų kalbos, kad tėvai ir broliai bei seserys galėtų bendrauti su šeimos nariais, turinčiais negalią; materialią paramą specialių išmokų forma, taip pat vartojimo reikmenimis ir reikalinga įranga, pvz., specialiais baldais ir mobilumo įrenginiais, kurie yra būtini vaikui su negalia gyventi oriai, savarankiškai ir būti visiškai integruotam į šeimą ir bendruomenę. Šiame kontekste, parama taip pat turėtų būti teikiama vaikams, kurie yra paveikti jų globėjų negalios. Pavyzdžiui, vaikas, gyvenantis su vienu iš tėvų ar kitu globėju su negalia, turėtų sulaukti pagalbos, kuri užtikrintų jo teisių apsaugą ir leistų jam ir toliau gyventi kartu su tėvais, kai tai atitinka geriausius jo interesus. Pagalba taip pat turėtų apimti įvairias trumpalaikės priežiūros formas, pvz., pagalbą priežiūrai namuose ir bendruomeninėse dienos priežiūros įstaigose. Tokios paslaugos leidžia tėvams dirbti, taip pat mažina stresą ir išlaiko sveiką šeimos aplinką.

B. SMURTAS, PRIEVARTA, NEPRIEŽIŪRA

42. Vaikai su negalia yra labiau pažeidžiami visų formų prievartos – psichologinės, fizinės ar seksualinės – atvejais, visose aplinkose, įskaitant šeimą, mokyklą, privačias ir valstybines institucijas, *inter alia*, alternatyvią globą, darbo aplinką ir bendruomenę apskritai. Dažnai teigiama, kad vaikai su negalia penkis kartus dažniau tampa prievartos aukomis. Namuose ir institucijose vaikai su negalia dažnai patiria psichologinį ir fizinį smurtą bei seksualinę prievartą, taip pat jie yra ypač pažeidžiami dėl neatsargaus ir aplaidaus elgesio, nes jie dažnai sukelia papildomų fizinių ir finansinių rūpesčių šeimai. Be to, specialios skundo procedūros bei priežiūros mechanizmo neprieinamumas sudaro sąlygas nuolatiniam piktnaudžiavimui. Patyčios mokykloje yra ypatinga smurto forma, su kuria susiduria vaikai, itin dažnai ši smurto forma yra nukreipta prieš vaikus su negalia. Jų ypatingą pažeidžiamumą galima paaiškinti, *inter alia*, dėl šių pagrindinių priežasčių:
- (a) Jų negalėjimas girdėti, judėti ir rengtis, savarankiškai naudotis tualetu ir vonia daro juos pažeidžiamesnius intrusyviai asmeninei priežiūrai ar prievartai;
 - (b) Gyvenimas atskirai nuo tėvų, brolių ir seserų, išplėstinės šeimos ir draugų padidina prievartos tikimybę;
 - (c) Bendravimo ar intelekto sutrikimų atveju, jie gali būti ignoruojami, neteisingai suprasti ar jais netikima, jei skundžiasi dėl prievartos;
 - (d) Tėvai ar kiti asmenys, kurie rūpinasi vaiku, gali patirti didelį spaudimą ar įtampą dėl fizinių, finansinių ir emocinių problemų. Tyrimai rodo, kad stresą patiriantys asmenys yra dažniau linkę smurtauti;
 - (e) Vaikai su negalia dažnai klaidingai suvokiami kaip a seksualūs ir neturintys supratimo apie savo kūną, todėl jie gali tapti smurtautoju, ypač seksualinių, taikniais.
43. Spręsti smurto ir prievartos problemai valstybės dalyvės yra raginamos imtis visų būtinų priemonių siekiant užkirsti kelią smurtui ir prievartai prieš vaikus su negalia, pavyzdžiui:
- (a) Mokyti ir šviesti tėvus ar kitus asmenis, kurie rūpinasi vaiku, suprasti rizikas ir pastebėti smurto prieš vaiką požymius;
 - (b) Užtikrinti, kad tėvai būtų budrūs, pasirinkdami globėjus ir priežiūros įstaigas savo vaikams, ir gerintų savo gebėjimus pastebėti smurtą;
 - (c) Inicijuoti ir skatinti paramos grupes tėvams, broliams ir seserims ir kitiems vaiku besirūpinantiems asmenims, padedant jiems rūpintis savo vaikais ir įveikiant jų negalias;
 - (d) Užtikrinti, kad vaikai ir globėjai žinotų, kad vaikas turi teisę, kad su juo būtų elgiamasi oriai ir pagarbiai, taip pat teisę kreiptis į atitinkamas institucijas, jei šios teisės yra pažeistos;
 - (e) Užtikrinti, kad mokyklos imtųsi visų priemonių kovai su patyčiomis mokyklose ir ypatingą dėmesį skirtų vaikams su negalia, suteiktų jiems reikalingą apsaugą, kartu išlaikant jų įtraukimą į bendrąsias ugdymo programas;

- (f) Užtikrinti, kad institucijose, globojančiose vaikus su negalia, dirbtų specialiai apmokyti darbuotojai, kuriems būtų taikomi atitinkami standartai, jie būtų reguliariai stebimi ir vertinami, o skundo pateikimo mechanizmai būtų prieinami;
 - (g) Sukurti prieinamą ir vaikams pritaiktą skundo pateikimo mechanizmą ir veikiančią stebėsenos sistemą, pagrįstą Paryžiaus principais (žr. šio Komentaro 24 punktą);
 - (h) Imtis visų reikiamų teisinių priemonių, reikalingų nubausti smurtautojus ir pašalinti juos iš namų, užtikrinant, kad vaikas nebus atskirtas nuo savo šeimos ir toliau galės gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje;
 - (i) Užtikrinti prievartos ir smurto aukų gydymą ir reintegraciją, ypatingą dėmesį skiriant jų bendros reabilitacijos programoms.
44. Šiame kontekste Komitetas taip pat norėtų atkreipti valstybių dalyvių dėmesį į Jungtinių Tautų nepriklausomo eksperto tyrimo ataskaitą dėl smurto prieš vaikus (A/61/299), kurioje kalbama apie vaikus su negalia kaip ypač dėl smurto pažeidžiamų vaikų grupę. Komitetas ragina valstybes dalyves imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų įgyvendintos tiek visapusiškos rekomendacijos, tiek specifinėms aplinkoms skirtos rekomendacijos, pateiktos šioje ataskaitoje.

C. ALTERNATYVI GLOBA ŠEIMOJE

45. Išplėstinės šeimos, kuri vis dar yra pagrindinis vaikų globos ramstis daugelyje bendruomenių ir kuri yra laikoma vienu iš geriausių vaikų priežiūros alternatyvų, vaidmuo turėtų būti sustiprintas ir jos turėtų būti skatinamos palaikyti vaiką bei jo tėvus ar kitus asmenis, kurie rūpinasi vaiku.
46. Pripažįstant, kad daugelyje valstybių dalyvių globa šeimoje yra priimtina ir praktikuojama alternatyvios globos forma, išlieka faktas, kad daug globėjų šeimų nenori rūpintis vaiku su negalia, nes vaikai su negalia dažnai kelia papildomų iššūkių, jiems reikalinga papildoma priežiūra, susiduriama su specialiaisiais fiziniais, psichologiniais ir intelektualiais poreikiais. Todėl organizacijos, kurios yra atsakingos už vaikų globą, turi vesti reikiamus mokymus ir skatinti tinkamas šeimas, taip pat teikti pagalbą, kuri leistų globėjų šeimai tinkamai rūpintis vaiku su negalia.

D. INSTITUCIJOS

47. Komitetas dažnai reiškė susirūpinimą dėl didelio vaikų su negalia, gyvenančių institucijose, skaičiaus ir kad institucionalizacija daugelyje šalių yra prioritetas pasirinkimas. Suteikiamos priežiūros kokybė, nesvarbu, švietimo, medicinos ar reabilitacijos, dažnai yra gerokai žemesnė už standartinę, reikalingą vaikų su negalia priežiūrai, to priežastis yra nustatytų standartų nebuvimas arba šių standartų įgyvendinimo ir priežiūros trūkumas. Institucijos taip pat yra ypatinga aplinka, kur vaikai su negalia yra labiau pažeidžiami dėl psichologinio, fizinio, seksualinio ir kitų smurto formų, taip pat dėl nepriežiūros ir aplaidaus elgesio (žr. 42-44 punktus). Todėl Komitetas primygtinai ragina valstybes dalyves taikyti apgyvendinimą institucijoje tik kaip paskutinę priemonę, kai tai yra absoliučiai

būtina geriausiems vaiko interesams užtikrinti. Jis rekomenduoja valstybėms dalyvėms uždrausti apgyvendinimą institucijoje tik siekiant apriboti vaiko laisvę arba jo judėjimo laisvę. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į esamų institucijų pertvarkymą, daugiausia dėmesio skiriant mažoms globos įstaigoms, orientuotoms į vaiko teises ir poreikius, kuriant nacionalinius standartus globai institucijose ir nustatant griežtas tikrinimo ir stebėsenos procedūras, kad būtų užtikrintas veiksmingas šių standartų įgyvendinimas.

48. Komitetas yra susirūpinęs, kad vaikai su negalia dažnai neišklausomi atskyrimo nuo šeimos ir apgyvendinimo institucijoje procesuose. Apskritai priimant sprendimus vaikai yra nevertinami kaip partneriai, nors šie sprendimai daro didžiulį poveikį jų gyvenimui ir ateičiai. Todėl Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms ir toliau dėti pastangas bei jas stiprinti, kad būtų atsižvelgta į vaikų su negalia nuomonę, siekiant palengvinti jų dalyvavimą visais juos liečiančiais klausimais, susijusiais su vertinimu, atskyrimo nuo šeimos ir perkėlimo į globos instituciją procesu, taip pat pereinamuoju laikotarpiu. Komitetas taip pat pabrėžia, kad vaikai turėtų būti išklausti viso apsaugos priemonių proceso metu, prieš priimant sprendimą, taip pat jo įgyvendinimo metu ir po to. Atsižvelgdamas į tai, Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į Komiteto rekomendacijas, priimtas bendrosios diskusijos dėl vaikų be tėvų globos metu, vykusios 2005 m. rugsėjo 16 d. (CRC/C/153, 636-689 dalys).
49. Sprendžiant institucionalizacijos klausimą valstybės dalyvės yra raginamos sukurti programas, skirtas vaikų su negalia deinstitucionalizacijai, perkeliant vaikus į jų šeimas, išplėstines šeimas ar globos sistemą. Tėvams ir kitiems išplėstinės šeimos nariams turėtų būti sistemiskai suteikiama reikiama pagalba/mokymai, kad jų vaikas integruotųsi į savo namų aplinką.

E. PERIODINIS APGYVENDINIMO INSTITUCIJOJE PERŽIŪRĖJIMAS

50. Nepriklausomai nuo to, kokią apgyvendinimo institucijoje formą kompetentingos institucijos pasirinko vaikui su negalia, yra būtina reguliariai vykdyti periodinį vaikui suteikto gydymo bei kitų aplinkybių, susijusių su jo gyvenimu institucijoje, peržiūrėjimą, kad būtų galima stebėti jo situaciją.

VII. BENDRA SVEIKATA IR GEROVĖ (6, 18 (3), 23, 24, 26 IR 27 (1-3) STRAIPSNIAI)

A. TEISĖ Į SVEIKATĄ

51. Teisė pasinaudoti tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis, taip pat jų prieinamumas bei kokybiška sveikatos priežiūra yra prigimtinė kiekvieno vaiko teisė. Vaikai su negalia dažnai lieka atskirti dėl kai kurių iššūkių, įskaitant diskriminaciją, paslaugų neprieinamumą dėl informacijos ir (arba) finansinių išteklių, transporto stygiaus, geografinio pasiskirstymo ir fizinės prieigos prie sveikatos priežiūros įstaigų. Kitas veiksnys yra tikslinių sveikatos priežiūros programų, kuriose atsižvelgiama į konkrečius vaikų su negalia poreikius, nebuvimas. Sveikatos politika turėtų būti visapusiška ir spręsti tokius klausimus kaip ankstyvas negalios aptikimas, ankstyva intervencija, įskaitant psichologinį ir fizinį gydymą, reabilitaciją, įskaitant fizinę pagalbą, pvz., galūnių protezavimą, judėjimo prietaisus, klausos aparatus ir vizualines priemones.

52. Svarbu pabrėžti, kad sveikatos priežiūros paslaugos turėtų būti teikiamos toje pačioje viešosios sveikatos sistemoje, kuria naudojasi vaikai, neturintys negalios, suteikiamos nemokamai, kai tik įmanoma, ir kiek įmanoma atnaujinamos ir modernizuojamos. Reikėtų pabrėžti pagalbos teikimo bendruomenėje ir reabilitacijos strategijų svarbą teikiant sveikatos priežiūros paslaugas vaikams su negalia. Valstybės dalyvės turi užtikrinti, kad sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys su vaikais, yra apmokyti pagal aukščiausius standartus ir praktiką, pagrįstą vaikocentrinio požiūriu. Šiuo atžvilgiu daugelis valstybių dalyvių turėtų labai daug naudoti iš tarptautinio bendradarbiavimo su tarptautinėmis organizacijomis ir kitomis valstybėmis dalyvėmis.

B. PREVENCIJA

53. Negalios priežastys yra įvairios, todėl prevencijos kokybė ir lygis gali skirtis. Kai kuriose visuomenėse, kuriose praktikuojamos sąmoningos santuokos, paveldimoms ligoms, kurios dažnai sukelia negalią, gali būti užkirstas kelias, tokiomis aplinkybėmis rekomenduotinas visuomenės informuotumo didinimas bei tinkami išankstiniai tyrimai. Užkrečiamos ligos vis dar yra daugelio negalių visame pasaulyje priežastis, todėl būtina spartinti imunizacijos programas, siekiant visuotinės imunizacijos nuo visų užkrečiamųjų ligų, kurioms galima užkirsti kelią. Netinkama mityba turi ilgalaikį poveikį vaikų vystymuisi ir gali sukelti negalią, pavyzdžiui, apakimą dėl vitamino A trūkumo. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms stiprinti prenatalinę priežiūrą ir užtikrinti gimdymo metu teikiamos pagalbos kokybę. Jis taip pat rekomenduoja valstybėms dalyvėms teikti reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas po gimdymo ir kurti kampanijas, kad tėvai ir kiti, kurie rūpinasi vaiku, būtų informuojami apie vaikų sveikatos ir mitybos pagrindus. Todėl Komitetas taip pat rekomenduoja valstybėms dalyvėms toliau bendradarbiauti siekiant techninės pagalbos, be kita ko, iš PSO ir UNICEF.
54. Kai kuriose šalyse nelaimingi atsitikimai namuose bei kelyje yra pagrindinė neįgalumo priežastis, todėl būtina parengti ir įgyvendinti prevencijos politiką, pvz., įstatymus dėl saugos diržų ir eismo saugumo. Netinkamo gyvenimo būdo problemoms, tokioms kaip alkoholio ir narkotikų vartojimas nėštumo metu, kurios taip pat yra negalios priežastys, galima užkirsti kelią, tuo tarpu kai kuriose šalyse vaisiaus alkoholio sindromas kelia rimtą susirūpinimą. Visuomenės švietimas, nėščių motinų, galinčių piktnaudžiauti tokiomis medžiagomis, identifikavimas ir pagalba joms yra tik keletas priemonių, kurių gali būti imtasi siekiant užkirsti kelią tokioms vaikų negalios priežastims. Pavojingi aplinkos toksinai taip pat yra daugelio negalių priežastis. Daugumoje šalių dažnai randama toksinų, tokių kaip švinas, gyvsidabris, asbestas ir t. t. Šalys turėtų parengti ir įgyvendinti politikas, skirtas užkirsti kelią pavojingų ir kitų aplinką teršiančių medžiagų išpylimui. Be to, turėtų būti numatytos griežtos gairės ir apsaugos priemonės, siekiant užkirsti kelią radiacijos avarijoms.
55. Ginkluoti konfliktai ir jų padariniai bei lengvųjų ginklų prieinamumas taip pat yra pagrindinės negalios priežastys. Valstybės dalyvės privalo imtis visų būtinų priemonių, kad apsaugotų vaikus nuo žalingų karo ir ginkluoto smurto padarinių ir užtikrinti, kad ginkluotuose konfliktuose nukentėję vaikai turėtų prieigą prie reikiamų sveikatos ir socialinių paslaugų, įskaitant psichosocialinį atsigavimą ir socialinę reintegraciją. Ypač Komitetas pabrėžia vaikų, tėvų ir visuomenės švietimo svarbą apie sausumos minas ir nesuveikusius sprogmenis, siekiant užkirsti kelią sužalojimams bei žūtims.

Labai svarbu, kad valstybės dalyvės ir toliau ieškotų sausumos minų bei nesuveikusių sprogmenų, imtųsi priemonių, kad vaikai laikytųsi atokiau nuo įtariamų teritorijų, stiprintų išminavimo veiklas ir, jei reikia, ieškotų reikiamos techninės ir finansinės paramos tarptautinio bendradarbiavimo rėmuose, įskaitant iš Jungtinių Tautų agentūrų. (Taip pat žr. 23 punktą dėl minų ir nesuveikusių sprogmenų ir 78 paragrafą dėl ginkluotų konfliktų ir specialiųjų apsaugos priemonių).

C. ANKSTYVAS IDENTIFIKAVIMAS

56. Labai dažnai negalia nustatoma gana vėlyvame vaiko gyvenimo etape, todėl jis arba ji praranda veiksmingo gydymo ir reabilitacijos galimybę. Ankstyvas identifikavimas reikalauja aukšto sveikatos specialistų, tėvų, mokytojų ir kitų su vaikais dirbančių specialistų sąmoningumo. Jie turėtų sugebėti nustatyti ankstyviausius negalios požymius ir duoti reikiamus nurodymus dėl diagnostikos ir gydymo. Todėl Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms sukurti ankstyvo identifikavimo ir ankstyvos intervencijos sistemas, kurios būtų sveikatos priežiūros paslaugų dalis kartu su gimimo registravimu ir procedūromis, skirtomis vaikams, kuriems negalia nustatyta ankstyvame amžiuje. Paslaugos turėtų būti tiek bendruomeninės, tiek namuose, lengvai prieinamos. Be to, tarp ankstyvos intervencijos tarnybų, ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir mokyklų turėtų būti užmegzti ryšiai, palengvinantys sklandų vaiko perėjimą.
57. Po identifikavimo kitos veikiančios sistemos turi užtikrinti ankstyvąją intervenciją, įskaitant gydymą ir reabilitaciją, aprūpinant visais būtinais įtaisais, kurie leistų vaikams su negalia pasiekti visišką mobilumą, klausos aparatais, vizualiniais įtaisais ir protezais ir kt. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad, kai tik įmanoma, tokia pagalba turėtų būti nemokama, o šių paslaugų įsigijimo procesas turėtų būti efektyvus ir paprastas, vengiant ilgo laukimo ir biurokratijos.

D. TARPDISCIPLININĖ PRIEŽIŪRA

58. Vaikai su negalia dažnai turi daugybinių sveikatos problemų, kurias reikia spręsti komandiniu požiūriu. Labai dažnai daugelis specialistų yra įtraukti į vaiko priežiūros procesą, pavyzdžiui, neurologai, psichologai, psichiatrai, chirurgai ortopedai ir kineziterapeutai bei kt. Idealiu atveju šie specialistai turėtų kolektyviai sudaryti vaiko su negalia efektyviausią sveikatos priežiūrą užtikrinantį valdymo planą.

E. PAAUGLIŲ SVEIKATA IR VYSTYMASIS

59. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad vaikai su negalia, ypač paauglystės metu, susiduria su daugybe iššūkių ir rizikų, susijusių su santykių su bendraamžiais užmezgimu ir reprodukine sveikata. Todėl Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms parengti paaugliams su negalia tinkamą ir, prireikus, su konkrečia negalia susijusią informaciją, patarimus ir konsultacijas, atsižvelgiant į Komiteto bendruosius komentarus Nr. 3 (2003) dėl ŽIV/AIDS ir vaiko teisių bei Nr. 4 (2003 m.) dėl paauglių sveikatos ir vystymosi Vaiko teisių konvencijos kontekste.

60. Komitetas yra itin susirūpinęs dėl vyraujančios priverstinės vaikų su negalia, ypač mergaičių su negalia, sterilizacijos. Ši vis dar egzistuojanti praktika pažeidžia vaiko teisę į fizinį vientisumą ir sukelia visa gyvenimą trunkančius neigiamus fizinės ir psichinės sveikatos padarinius. Todėl Komitetas ragina valstybes dalyves įstatymais uždrausti priverstinę vaikų sterilizaciją dėl negalios.

F. TYRIMAI

61. Negalios priežastims, prevencijai ir valdymui skiriama nepakankamai daug dėmesio nacionalinėse ir tarptautinėse tyrimų darbotvarkėse. Valstybės dalyvės skatinamos suteikti šiam klausimui prioritetą, užtikrinant finansavimą ir su negalia susijusių mokslinių tyrimų stebėseną, ypatingą dėmesį skiriant etinėms problemoms.

VIII. ŠVIETIMAS IR LAISVALAIKIS (28, 29 IR 31 STRAIPSNIAI)

A. KOKYBIŠKAS ŠVIETIMAS

62. Vaikai su negalia turi tokią pat teisę į mokslą kaip visi kiti vaikai ir gali naudotis šia teise be jokios diskriminacijos ir lygiomis galimybėmis, kaip nustatyta Konvencijoje⁴. Šiam tikslui būtina užtikrinti vaikų su negalia galimybę gauti švietimo paslaugas, kad būtų skatinamas "vaiko asmenybės, talentų ir protinių bei fizinių gebėjimų ugdymas siekiant kuo didesnio jų potencialo" (žr. Konvencijos 28 ir 29 straipsnius bei Bendrąjį komiteto komentarą Nr. 1 (2001) dėl švietimo tikslų). Konvencijoje pripažįstamas poreikis keisti praktiką mokyklose ir apmokyti mokytojus, siekiant juos parengti mokyti vaikus su skirtingais gebėjimais ir užtikrinti, jog jie pasiektų teigiamų rezultatų švietimo srityje.
63. Kadangi vaikai su negalia yra labai skirtingi, tėvai, mokytojai ir kiti specialistai turi padėti kiekvienam vaikui individualiai plėtoti jo ar jos komunikacijos, kalbos, bendravimo, orientavimosi ir problemų sprendimo įgūdžius, kurie geriausiai atitiktų konkretaus vaiko potencialą. Kiekvienas, kuris vysto vaiko įgūdžius, gebėjimus ir saviugdą, turi tiksliai stebėti vaiko pažangą ir atidžiai stebėti vaiko žodinę ir emocinę komunikaciją, kad švietimas ir ugdymas būtų tinkamas ir tikslingas.

⁴ Šiame kontekste Komitetas norėtų atkreipti dėmesį į JT Tūkstantmečio deklaraciją (A/RES/55/2), ypač į tikslą Nr. 2, susijusį su visuotiniu pradinio ugdymu, kuriuo vadovaudamasi vyriausybės yra pasiryžusios "užtikrinti, kad iki 2015 m. vaikai visur, tiek berniukai, tiek mergaitės, galėtų baigti visą pradinio ugdymo kursą ir kad mergaitės ir berniukai turėtų vienodas galimybes dalyvauti visuose švietimo lygiuose". Komitetas taip pat norėtų atkreipti dėmesį į kitus tarptautinius įsipareigojimus, kurie patvirtina integracinio švietimo idėją, inter alia, Salamankos pareiškimą ir veiksmų planą dėl veiksmų dėl specialiųjų poreikių ugdymo, priimtą Pasaulinės konferencijos dėl specialiųjų poreikių ugdymo: prieinamumas ir kokybė, Salamanka, Ispanija 1994 m. birželio 7-10 d. (UNESCO ir Ispanijos švietimo ir mokslo ministerija) ir Dakaro veiksmų planą "Švietimas visiems: kolektyvinių įsipareigojimų laikymasis", priimtą 2000 m. balandžio 26-28 d. Pasaulio švietimo forume, Dakare, Senegale.

B. SAVIGARBA IR PASITIKĖJIMAS SAVIMI

64. Labai svarbu, kad vaiko su negalia ugdymas apimtų teigiamos savimonės stiprinimą, užtikrinant, kad vaikas jaustų, jog kiti jį ar ją gerbia kaip žmogų, neturintį jokių orumo apribojimų. Vaikas turi turėti galimybę žinoti, kad kiti jį gerbia ir pripažįsta jo žmogaus teises ir laisves. Vaiko su negalia įtraukimas į vaikų grupę klasėje gali parodyti vaikui, kad jo ar jos tapatybė yra pripažinta, jis ar ji priklauso besimokančiųjų, bendraamžių ir piliečių bendruomenei. Bendraamžių palaikymas stiprina vaikų su negalia savigarbą, todėl jis turėtų būti plačiau pripažįstamas ir skatinamas. Švietimas taip pat turėtų suteikti vaikui kuo daugiau įgalinančių kontrolės, pasiekimo ir sėkmės patirčių.

C. ŠVIETIMAS MOKYKLOS SISTEMOJE

65. Ankstyvasis vaikų ugdymas yra ypač svarbus vaikams su negalia, nes dažnai jų negalia ar specialieji poreikiai pirmą kartą yra pastebimi šiose institucijose. Ankstyvoji intervencija yra labai svarbi siekiant padėti vaikams išnaudoti visą savo potencialą. Jei vaikui ankstyvoje stadijoje yra nustatyta negalia ar vystymosi sutrikimas, jis turi daug geresnę galimybę pasinaudoti ankstyvojo ugdymo, kuris turėtų būti pritaikytas atsižvelgiant į jo individualius poreikius, teikiamomis galimybėmis Valstybės, bendruomenės ar pilietinės visuomenės institucijų teikiamos ankstyvojo ugdymo paslaugos gali suteikti didelę pagalbą visų vaikų su negalia gerovei ir vystymuisi (žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 7 (2005 m.) Dėl vaiko teisių įgyvendinimo ankstyvojoje vaikystėje. Pradinis mokymas, įskaitant pradinę mokyklą, o daugelyje valstybių dalyvių, taip pat ir vidurinę mokyklą, turi būti nemokamas vaikams su negalia. Visos mokyklos turėtų būti be kliūčių bendravimui, taip pat be fizinių kliūčių, trukdančių riboto judumo vaikams. Be to, aukštesniojo ugdymo pakopos, atsižvelgiant į galimybes, turėtų būti prieinamos paaugliams su negalia atsižvelgiant į jų gebėjimus. Norint užtikrinti visišką teisę į mokslą įgyvendinimą, daugeliui vaikų reikia asmeninės pagalbos, ypač mokytojų, išmanančių metodologiją ir techniką (įskaitant reikiamų kalbų mokėjimą, ir kitokias komunikacijos formas, skirtas mokyti vaikus, turinčius skirtingų gebėjimų, gebančių taikyti vaikocentrinę ir individualizuotą mokymo strategijas bei tinkamas ir prieinamas mokymo priemones, įrangą ir pagalbinis įtaisus) kuriuos valstybės dalyvės turėtų aprūpinti turimais ištekliais.

D. INKLIUZINIS ŠVIETIMAS

66. Inkluzinis švietimas turėtų būti siekiamybė ugdant vaikus su negalia. Įtraukimo būdą ir formą turi lemti individualūs vaiko ugdymosi poreikiai, nes tam tikrų vaikų su negalia ugdymui gali būti reikalinga pagalba, kurios gali nebūti įprastoje mokyklos sistemoje. Komitetas pažymi aiškų įsipareigojimą siekti inkluzinio švietimo, numatyto konvencijos dėl asmenų su negalia teisių projekte ir valstybių dalyvių pareigą užtikrinti, kad asmenys su negalia, įskaitant vaikus, nebūtų išskirti iš bendrosios švietimo sistemos dėl negalios ir kad jie gautų reikalingą pagalbą bendrojoje švietimo sistemoje, kuri palengvintų jų ugdymąsi. Jis skatina valstybes, kurios dar nepradėjo taikyti inkluzinio švietimo programos, imtis būtinų priemonių šiam tikslui pasiekti. Vis dėlto Komitetas pabrėžia, kad inkluzijos į bendrąjį švietimo sistemą apimtį gali skirtis. Paslaugų ir programų

pasirinkimas turi būti ir toliau užtikrinamas esant aplinkybėms, kai inkluzinio švietimo yra neįmanoma pasiekti artimiausiu metu.

67. Pastaraisiais metais inkluzinio švietimo judėjimas sulaukė didelio palaikymo. Tačiau pats terminas "inkluzinis" gali turėti skirtingą reikšmę. Iš esmės inkluzinis švietimas yra vertybių, principų ir praktikų rinkinys, kuriuo siekiama prasmingo, efektyvaus ir kokybiško švietimo visiems mokiniams, kuris užtikrina mokymosi sąlygų ir reikalavimų įvairovę ne tik vaikams su negalia, bet ir visiems mokiniams. Šis tikslas gali būti pasiektas skirtingomis organizacinėmis priemonėmis, kurios atsižvelgia į vaikų įvairovę. Inkluzijos diapazonas gali būti nuo visų mokinių su negalia perkėlimo visam laikui į vieną klasę iki skirtingų inkluzijos lygių perkėlimo į tradicinę klasę įtraukiant dalį specialiojo ugdymo. Svarbu suprasti, kad inkluzija neturėtų būti suprantama ir praktikuojama kaip paprastas vaikų su negalia integravimas į tradicinę sistemą, neatsižvelgiant į jiems kylančius iššūkius ir jų poreikius. Glaudus bendradarbiavimas tarp specialiųjų pedagogų ir pedagogų yra būtinas. Mokyklų programos turi būti persvarstytos ir parengtos taip, kad būtų patenkinti tiek vaikų su negalia, tiek be jos, poreikiai. Siekiant visapusiškai įgyvendinti inkluzinio švietimo filosofiją, turi būti siekiama pedagogų ir kitų švietimo sistemos darbuotojų mokymo programų pakeitimo.

E. KARJEROS UGDYMAS IR PROFESINIS MOKYMAS

68. Švietimas karjeros ugdymo ir perėjimo klausimais yra skirtas visiems asmenims su negalia, neatsižvelgiant į jų amžių. Būtina pradėti švietimą šiais klausimais ankstyvame amžiuje, nes karjeros plėtra laikoma procesu, kuris prasideda anksti ir tęsiasi visą gyvenimą. Karjeros supratimo ir profesinių įgūdžių ankstyvas ugdymas, pradedant jau pradinėje mokykloje, leidžia vaikams priimti geresnius sprendimus užimtumo klausimais gyvenime. Karjeros ugdymas pradinėje mokykloje nereiškia mažų vaikų išnaudojimo darbams atlikti, kas galiausiai atvertų kelią ekonominiam išnaudojimui. Jis prasideda mokinių tikslų pasirinkimu jauname amžiuje pagal jų besivystančius gebėjimus. Po to turėtų sekti funkcinė viduriniojo ugdymo programa, kuri galėtų pasiūlyti galimybę įgyti reikalingų įgūdžių ir darbo patirties, esant sistemingai koordinacijai ir kontrolei tarp mokyklos ir darbovietės.
69. Karjeros ugdymas ir profesiniai įgūdžiai turėtų būti įtraukti į mokyklos ugdymo programas. Karjeros supratimas bei profesiniai įgūdžiai turėtų būti įtraukti į privalomojo ugdymo laikotarpį. Šalyse, kuriose privalomasis ugdymas neviršija pradinės mokyklos laikotarpio, profesinis mokymas vaikams su negalia turėtų būti privalomas ir pabaigus pradinę mokyklą. Vyriausybės turi sukurti politikas ir skirti pakankamai lėšų profesiniam mokymui.

F. POILSIS IR KULTŪRINĖ VEIKLA

70. Konvencijos 31 straipsnyje numatyta vaiko teisė į poilsį ir kultūrinę veiklą, atitinkančią vaiko amžių. Šis straipsnis turėtų būti aiškinamas taip, kad apimtų vaiko psichinę, psichologinę ir fizinę brandą bei jo gebėjimus. Žaidimai buvo pripažinti geriausiu įvairių įgūdžių mokymosi šaltiniu, įskaitant socialinius įgūdžius. Kai vaikams suteikiama galimybė, vieta ir laikas žaisti tarpusavyje (vaikams su negalia ir be jos), vyksta visiška vaikų

su negalia integracija į visuomenę. Mokyklinio amžiaus vaikai su negalia turėtų būti mokomi poilsio, laisvalaikio ir žaidimų.

71. Vaikams su negalia turėtų būti suteikiamos vienodos galimybės dalyvauti įvairiose kultūros ir meno bei sporto veiklose. Šios veiklos turėtų būti traktuojamos kaip saviraiškos bei savęs ir gyvenimo kokybės supratimo priemonės.

G. SPORTAS

72. Konkurencinė ir nekonkurencinė sportinė veikla turi būti organizuojama taip, kad įtrauktų vaikus su negalia inkliuziniu būdu, kai tik yra įmanoma. Tai reiškia, kad vaikas su negalia, galintis konkuruoti su negalios neturinčiais vaikais turėtų būti skatinamas ir palaikomas, Tačiau sportas yra tokia sritis, kurioje dėl fizinių sporto šakos niuansų vaikams su negalia dažnai turi būti organizuojamos atskiros žaidynės ir veiklos, kur jie gali sąžiningai ir saugiai konkuruoti. Reikia pabrėžti, kad vykstant tokiems išskirtiniams renginiams, žiniasklaida turi atsakingai atlikti savo vaidmenį ir skirti tokį pat dėmesį kaip ir vaikų be negalios sporto renginiams.

IX. SPECIALIOSIOS APSAUGOS PRIEMONĖS (22, 38, 39, 40, 37 B-D IR 32–36 STRAIPSNIAI)

A. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS SISTEMA

73. Konvencijos 2 straipsnio kontekste valstybės dalyvės yra įpareigos užtikrinti, kad įstatymus pažeidę (kaip nurodyta 40 straipsnio 1 dalyje) vaikai su negalia būtų apsaugoti ne tik pagal Konvencijos nuostatas, konkrečiai susijusias su nepilnamečių justicija (40, 37 ir 39 str.), bet ir pagal visas kitas atitinkamas nuostatas ir garantijas, numatytas Konvencijoje, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros ir švietimo srityje. Be to, valstybės dalyvės prireikus turėtų imtis konkrečių priemonių, užtikrinančių, kad vaikai su negalia būtų *de facto* apsaugoti ir galėtų pasinaudoti anksčiau minėtomis teisėmis.
74. Atsižvelgdamas į 23 straipsnyje įtvirtintas teises ir į didelį vaikų su negalia pažeidžiamumą, Komitetas rekomenduoja, be 73 punkte išdėstytų bendrųjų rekomendacijų, kad dėmesys būtų atkreipiamas į šiuos elgesio su įstatymus galimai pažeidusiais vaikais su negalia aspektus:
- a) Įstatymą pažeidęs vaikas su negalia turėtų būti apklausiamas vartojant atitinkamą kalbą ir kitais būdais, specialistų, tokių kaip policijos pareigūnai, teisininkai/advokatai/socialiniai darbuotojai, prokurorai ir (arba) teisėjai, kurie šiuo klausimu yra tinkamai apmokyti;
 - b) Vyriausybės turėtų parengti ir įgyvendinti alternatyvias priemones, kurios būtų įvairios, lanksčios ir jas būtų galima pritaikyti atsižvelgiant į vaiko individualius pajėgumus ir sugebėjimus, kad būtų išvengta teismo proceso. Įstatymus pažeidusių vaikų su negalia situacijos turėtų būti nagrinėjamos kiek įmanoma vengiant oficialių/teisinių procedūrų. Tokios procedūros turėtų būti pasitelkiamos tik esant

viešajam interesui. Tokiais atvejais ypatingos pastangos turi būti dedamos siekiant informuoti vaiką apie nepilnamečių justicijos procesą ir jo teises šiame procese;

- c) Įstatymus pažeidę vaikai su negalia neturėtų būti laikomi įprastame nepilnamečių sulaikymo centre nei ikiteisminio sulaikymo, nei bausmės metu. Laisvės apribojimas turėtų būti taikomas tik reikalui esant, taip pat svarbu, kad vaikui būtų suteikta tinkama priežiūra, būtų išspręstos problemos, dėl kurių buvo padarytas nusikaltimas, ir kad vaikas būtų apgyvendintas institucijoje, turinčioje specialiai apmokytą personalą ir kitus išteklius šiai specialiai priežiūrai. Priimdama tokius sprendimus, kompetentinga institucija turėtų užtikrinti, kad būtų gerbiamos žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės.

B. EKONOMINIS IŠNAUDOJIMAS

75. Vaikai su negalia yra ypač pažeidžiami dėl įvairių ekonominio išnaudojimo formų, įskaitant pačias blogiausias vaikų darbo formas, taip pat narkotikų prekybą ir elgetavimą. Atsižvelgdamas į tai, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms, kurios dar to nepadarė, ratifikuoti Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) Konvenciją Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus ir TDO Konvenciją Nr. 182 Dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti. Įgyvendindamos šias konvencijas valstybės narės turėtų skirti ypatingą dėmesį vaikų su negalia pažeidžiamumui ir poreikiams.

C. GATVĖS VAIKAI

76. Vaikai su negalia, ypač fizine negalia, dažnai patenka į gatves dėl įvairių priežasčių, įskaitant ekonominius ir socialinius veiksnius. Vaikams su negalia, gyvenantiems ir (arba) dirbantiems gatvėse, turi būti užtikrinta tinkama priežiūra, įskaitant mitybą, drabužius, būstą, švietimą, gyvenimo įgūdžių mokymą ir apsaugą nuo įvairių pavojų, įskaitant ekonominę ir seksualinę išnaudojimą. Šiuo atžvilgiu reikalingas individualizuotas požiūris, kuris visiškai atitiktų specialiuosius vaiko poreikius ir gebėjimus. Komitetas yra ypač susirūpinęs dėl to, kad vaikai su negalia kartais išnaudojami elgetauti gatvėse ar kitur; kartais vaikai yra tyčia suluošinami elgetavimo tikslais. Valstybės dalyvės privalo imtis visų būtinų veiksmų, kad užkirstų kelią tokiai išnaudojimo formai ir tokį išnaudojimą kriminalizuotų, taip pat imtųsi veiksmingų priemonių, kad kaltininkai būtų patraukti atsakomybėn.

D. SEKSUALINIS IŠNAUDOJIMAS

77. Komitetas dažnai reiškė didelį susirūpinimą dėl didėjančio vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos aukų skaičiaus. Vaikai su negalia labiau nei kiti yra linkę tapti šių sunkių nusikaltimų aukomis. Vyriausybės raginamos ratifikuoti ir įgyvendinti fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ir, vykdydamos savo įsipareigojimus pagal fakultatyvinį protokolą, valstybės dalyvės turėtų skirti ypatingą dėmesį vaikų su negalia apsaugai, pripažįstant jų ypatingą pažeidžiamumą.

E. VAIKAI GINKLUOTUOSE KONFLIKTUOSE

78. Kaip jau minėta anksčiau, ginkluoti konfliktai yra pagrindinė negalios priežastis, nesvarbu, ar vaikai faktiškai dalyvauja konflikte, ar yra konfliktų aukos. Atsižvelgiant į tai, vyriausybės raginamos ratifikuoti ir įgyvendinti fakultatyvinį protokolą dėl vaikų įtraukimo į ginkluotą konfliktą. Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į ginkluotų konfliktų metu nukentėjusių vaikų atsigavimą ir socialinę reintegraciją. Be to, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms aiškiai išbraukti vaikus su negalia iš sąrašų ginkluotosiose pajėgose ir imtis būtinų teisinių ir kitų priemonių, kad šis draudimas būtų visiškai įgyvendintas.

F. PABĖGĖLIAI IR ŠALIES VIDUJE PERKELTI VAIKAI, VAIKAI, PRIKLAUSANTYS MAŽUMOMS IR VIETINIAI VAIKAI

79. Tam tikros negalios yra tiesiogiai susijusios su sąlygomis, dėl kurių kai kurie asmenys tampa pabėgėliais ar šalies viduje perkeltais asmenimis, pvz., žmogaus sukeltomis ar stichinėmis nelaimėmis. Pavyzdžiui, minų ir nesuveikusių sprogmenų nužudyti ir sužeisti pabėgėliai, šalies viduje perkelti vaikai gyvena ilgai jau pasibaigus ginkluotiems konfliktams. Pabėgėliai ir šalies viduje perkelti vaikai su negalia yra pažeidžiami įvairių formų diskriminacijai, ypač pabėgėlės ir šalies viduje perkeltos mergaitės su negalia, kurios dažniau nei berniukai, tampa prievartos, įskaitant seksualinę prievartą, nepriežiūros ir išnaudojimo aukomis. Komitetas ypač pabrėžia, kad pabėgėliams ir šalies viduje perkeltiems vaikams su negalia pirmenybine tvarka turėtų būti teikiama ypatinga pagalba, įskaitant prevencinę pagalbą, prieigą prie tinkamų sveikatos ir socialinių paslaugų, įskaitant psichosocialinį atsigavimą ir socialinę reintegraciją. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (JTVPK) biuras padarė vaikus politikos prioritetu ir priėmė keletą dokumentų, skirtais vadovautis šioje srityje, įskaitant 1988 m. Gaires dėl pabėgėlių vaikų, kurios yra įtrauktos į JTVPK politiką dėl pabėgėlių vaikų. Komitetas taip pat rekomenduoja, kad valstybės dalyvės atsižvelgtų į Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės šalyje.
80. Visos tinkamos ir būtinos priemonės, kurių imamasi siekiant apsaugoti ir skatinti vaikų su negalia teises, turi apimti ir skirti ypatingą dėmesį į ypatingą mažumoms priklausančių vaikų ir vietinių vaikų, kurie, tikėtina, jau yra marginalizuojami savo bendruomenėse, pažeidžiamumą ir poreikius. Programos ir politikos visuomet turi būti jautrios kultūrinio ir etniniu požiūriu.

